



e-ISSN: 2148-4899

PAU İlahiyat Fakültesi Dergisi (Pauifd), Güz 2018, Cilt: 5, Sayı: 10, s: 339-344

Gönderim / Received: Aralık 2018

Kabul / Accepted: Aralık 2018

DER ISLAM UND DIE NATURWISSENSCHAFTEN

Karl Wulff (Hamburg: Diplomica Verlag, 2014), 248 sayfa.

Özcan TAŞCI*

Karl Wulff tarafından 2014 yılında yayınlanan *Der Islam und die Naturwissenschaften*¹ başlıklı Almanca eser bir Giriş ve altı bölümden oluşmakta olup kaynakça ve indeks dâhil toplam 248 sayfadan ibarettir. Eserde ele alınan konuları şu şekilde sunmak mümkündür:

İslâm Dünyası Tarihi I (Geschichte der Islamischen Welt I) (15-49), başlıklı ilk bölümde Hz. Peygamber, Râşid Halifeler, Ümeyyeoğulları ve Abbâsîler dönemi ele alınmaktadır. Bunlardan başka her bölümde olduğu üzere yazar tarihsel olayları aktardıktan sonra kısa bir yorum arası (Intermezzo) vermektedir. Bu ilk bölümün yorum arasında İslâm'ın ilk döneminin tarihsel-kritik açıdan değerlendirilmesi, bu döneme dair yöneltilen sorular, İslâm'ın ilk döneminde Hıristiyanlık ve ilk dönemde hâkim olanların meşruluğu sorunu gibi konular kritize edilmektedir.

İslâm Dünyası Tarihi II (Geschichte der Islamischen Welt II) (49-65), başlığı altında ise büyük valiler döneminden Moğolların hâkimiyetine geçiş süreci, Mısır'da Fâtimî hâkimiyeti, Müslümanların

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Kelâm Anabilim Dalı, ozzcan12@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-4052-5250.

¹ Karl Wulff'un "Der Islam und die Naturwissenschaften" adlı eserinin tercümesini "İslâm ve Tabiat Bilimleri" şeklinde vermek mümkündür.

hâkimiyetleri altında Endülüs, İspanya, Moğol İmparatorlukları (Hanlar ve Timurlular) konuları ele alınmaktadır.

İslâm Kültürünün Özellikleri I (Besonderheiten der Islamischen Kultur I) (65-95), başlığı altında Sünnî ve Şiî Hukuk/Fıkıh sistemleri İslâm Hukuku alt başlığında, Kur'an ve Peygamber Haberleri (Sünnet ve Hadis), Hâricîler, Kaderîler, Mu'tezilîler ve Rasyonel Teoloji (Kelâm), On iki İmam ve Yedi İmam ya da İsmâilî Şiîler, Sünnîler ve Cinler ve Melekler, Din ve Teoloji alt başlığı altında ele alınmaktadır. Bu bölümün yorum arasında ise İslâm'da tolerans konusu kritize edilmektedir.

İslâm Kültürünün Özellikleri II (Besonderheiten der Islamischen Kultur II) (95-127), başlığı altında Antik Yunan felsefesi ve bu felsefenin Müslümanlar tarafından benimsenmesi, Antik Yunan'da felsefi gelenek, Irak ve İran'da Müslüman felsefe geleneğine dâhil edilen Kindî, er-Râzî, Fârâbî, İbn Sînâ, Gazâlî, Endülüs felsefe geleneğine dâhil edilen, İbn Bâce, İbn Tufeyl, İbn Rüşd, İslâm Felsefesi geleneklerine dâhil olarak sunulan Sûfî Hareketleri ile Sühreverdî ve İşrâkî felsefe konuları incelenmektedir.

Ortaçağ'da İslâm Kültüründe Tabiat Bilimleri (Naturwissenschaften in der Kultur in der Mittelalterlichen Islam) (127-197), başlığı altında Tabiat bilimlerine dair tasavvurlar, *tabiat* kavramı, dünyayı açıklamaya yönelik bir model olarak Tabiat bilimleri, erken dönemde ortaya çıkan tabiat bilimleri, Arap kitap kültürü, Tercümeler dönemi ve Bağdat'ta kültürel ilerlemenin hızlanması, Antik Yunan felsefe mirasının korunması, Arapçaya yapılan tercüme faaliyetleri, mütercimlere örnekler, Huneyn b. İshak, Sâbit b. Kurrâ ve Kustâ b. Lûkâ, bilim merkezleri, kütüphaneler, gözlemevleri, hastaneler ve medreseler, Ortaçağ'da Müslümanlarda gelişen önemli bilimsel birikimler/ürünler, astronomi ve matematik, kimya, tıp, tecrübî bilimler, Ortaçağ'da iki önemli Müslüman bilim insanı, Ömer Hayyam ve Nasîreddin et-Tûsî, İslam Dünyasında ve Batıda bilimsel alandaki diğer gelişmeler konularının ele alındığı tespit edilmektedir.

İslâm ve Günümüzde Tabiat Bilimleri (Islam und Naturwissenschaften in der Gegenwart) (197-225) başlığı altında günümüzde İslam Dünyasındaki fikri hareketler, Batının İslam Dünyasına karşı saldırıları, Batı modernitesine karşı İslam Dünyasında ilk reaksiyonlar, İslam'da fundamentalizm hareketleri, Müslümanlar arasında akli bilimler bağlamındaki tartışmalar ve bu bağlamda

gelecekteki görüntünün nasıl olacağı konuları ele alınıp tartışılmaya çalışılmaktadır.

Yazarın kitabını eskiden ve günümüzde Müslümanların tabiat bilimlerine karşı takındıkları tutum ve davranışları tarihsel süreç içerisinde resmetmek amacıyla olduğu anlaşılmaktadır. Yazar kitabının önsöz kısmında Bağdat'ta miladi 9. Yüzyılda büyük bir altın çağı yaşanmış olduğunu belirtmektedir. Arap müellifler Antik Yunan bilimsel mirası benimsemekle kalmamışlar aynı zamanda onları geliştirmişlerdir. Wulff, bu iddiasını ispatlamak için günümüzde Batıda kullanılan birçok bilimsel kavramın Arapça menşeli olduğunu öne sürmekte ve Cebir (Algebra), Şeker (Zucker) gibi bunlara örnekler vermektedir.² Wulff, eserinde tabiat bilimlerinde bu derecede altın bir çağa nasıl ulaşıldığı, İslâm Dininin bunda payının ne kadar olduğu ve Orta Doğudaki bu ilimlerdeki gelişmenin neden çok sonraları fark edildiği, dolayısıyla da Avrupa'ya oldukça geç iletildiğinin sebeplerinin araştırılacağına altını çizmektedir (s. 1).

Kitabının yazılış amacının da bu nokta üzerinde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Yazar her kitabın belli bir hazırlık aşamasının olduğunu belirtmektedir. Daha önce 2006 yılında yazdığı kitabında Çin ve İslâm Dünyasında tabiat bilimleri sahasındaki gelişmelerin Avrupa'dan çok önceleri vuku bulduğunu Avrupa'da ise bunun XVII. yüzyılda gerçekleştiğinin altını çizdiğini bundan dolayı da Çin'in tabiat bilimlerindeki gelişmelerinin çok daha ayrıntılı bir şekilde ele alındığını söylemektedir. Ancak bu eser yayınlandıktan sonra Müslümanların Ortaçağda tabiat bilimlerine katkılarının kitapta oldukça az verildiğinden şikâyet edildiğini bundan dolayı da böyle bir kitap yazma gerekliliğini duyduğunu belirtmektedir (s.1).

Müellif kitapta okuyucunun konuyu anlamasına temel hazırlamak için İslâm Tarihinin XV. yüzyıla kadar kısa bir tarihinin sunulduğunun altını çizmektedir. (Önsöz, s. 1)

Giriş (Einleitung) kısmında ise kitabında Arap İmparatorluğu'nun Antik Yunan mirası üzerinde tabiat bilimleri ve felsefede nasıl ve ne şekilde altın çağa ulaştığının araştırılacağını ortaya koymaktadır. Her ne kadar Müslüman (Arapların) tabiat bilimleri ve felsefede altın çağı yakaladığını kabul etmiş olsa da bunun elde edilmesinin yegâne sebebinin Antik Yunan mirası olduğunu örtülü

² Karl Wulff, *Der Islam und die Naturwissenschaften*, 1
PAU İlahiyat Fakültesi Dergisi (Pauif), Güz 2018, Cilt: 5, Sayı: 10, s: 339-344

bir şekilde okuyucuya sunması bize göre tarihsel gerçeklerle uyuşmamaktadır. Zira Kur'ân'ın vahyedildiği andan itibaren Müslümanları bilime ve akli kullanmaya teşvik ettiği açıkça bilinmektedir. Hz. Peygamber'in de bu bağlamda oldukça teşvik edici hadisleri mevcuttur. Bununla beraber müellifin Müslümanların zikredilen antik Yunan tabiat bilimleri ve felsefi bilgi düzeyine katkıda bulduklarını, dolayısıyla da elde ettikleri başarılı ürünleri Avrupa'ya ilettiklerini kabul etmesi ise olumlu bir yaklaşım tarzı olarak kabul edilmelidir (s. 7). Esasen kitabın bir tabiat bilimci bakış nazarıyla yazıldığıнын altının çizilmesi teolojik bir takım hataların olmasını da beraberinde getirmiştir (s. 7).

Yazarın takındığı bu tutuma kanaatimizce modern dönem Batı oryantalizm anlayışı sebep olmuştur. Yazar da muhtemelen bu anlayışın tesirinde kalmış olabilir. Bilindiği üzere günümüzde Batı oryantalizminde önemli bir yöntem değişikliği gerçekleşmiştir. Şöyle ki eskiden daha bir yüzyıl öncesine kadar oryantalizm çalışmalarında Müslümanlar hakkında her türlü olumsuz düşünce rahatlıkla dile getirilirken özellikle son dönemlerde Avrupa'da Müslüman entelektüel neslin oluşmasıyla beraber artık oryantalizm anlayışına bağlılıklarını sürdüren Batılı araştırmacıların İslâm ve Müslümanlar hakkındaki düşüncelerini kapalı ve örtülü bir söylemle dile getirmeye başladıkları tespit edilmektedir.

Bununla beraber yazarın da kitabında örneklerini sunduğu (s. 7) şekliyle bilime ve akla, dolayısıyla da felsefeye mesafeli yaklaşımların olduğunu söylemek suretiyle de özeleştirme yapmaktan geri durmamalıyız. Ancak bilime ve akla karşı olan bir takım cereyanlardan hareketle ve indirgemeci bir yaklaşımla tüm Müslümanları itham etmek bilimsellik açısından doğru bir yaklaşım değildir.³

Yazar kitabının, tarihsel kökenlerinden hareketle İslâm Dünyasında tabiat bilimlerine karşı dirençlerin olup olmadığını tespit etmek amacını taşıdığını belirtmektedir. Bu yönüyle eserin oryantalistlerden ziyade geniş okuyucu kitlesine yönelik olduğunu dile getirmektedir (s. 9). Bundan anladığımız müellifin çok derin teolojik/kelami tartışmalara girişmek istemediğidir. Ancak kitabın gidışatından, onun İslâm ve Müslümanlar hakkında çok derin teolojik

³ Bk. Karl Wulff, *Der Islam und die Naturwissenschaften*, 7-8
PAU İlahiyat Fakültesi Dergisi (Pauifd), Güz 2018, Cilt: 5, Sayı 10, s: 339-344

tartışmalara yol açacak keskin ve indirgemeci olduğu kadar hatalı ve yanlış kanaat ve hükümlere vardığı sonucunu çıkartmaktayız. Hz. Peygamber hakkında Max Weber'in teorisine atıfla verdiği hatalı hüküm buna örnek olarak verilebilir.⁴ (s. 42) Kelâmın (Theologie) toplumsal alanda düzenleyici bir rolünün olmadığı, buna karşın toplumsal alanın tümünde Fıkhın (Islamisches Recht) egemen olduğuna dair kanaati de başka bir hatalı hükme örnek teşkil etmektedir (s 65).

Elbette ki Fıkhın Müslüman toplumlarda daha fazla bir değerinin olduğu muhakkaktır. Ancak Kelâmın Müslümanlar için önemsiz olduğunu söylemek ise indirgemeci bir bakış tarzından başka bir şey değildir. Ya da Kur'ân metninin oluşumuna dair oryantalistler tarafından savunulan bir takım olumsuz düşünceleri detaylı bir şekilde temellendirmeden dile getirip (s. 75) İslâmî ilimlere vakıf olmayan okuyucuların zihinlerinde birtakım şüpheler bırakmak da başka bir olumsuz örneği teşkil etmektedir.

Yukarıda da değindiğimiz üzere tüm bu olumsuz örneklerle karşın yazar tarafından bize göre bir takım isabetli hükümlerin verildiği de tespit edilmektedir. Kitabının Kaderiyye'yi ele aldığı bölümde Ümeyye Halifelerinin (Umayyaden-Kalifen) Cebrî düşüncüyü (Prädestination) savunmalarına karşın Basra'da bu düşünceye karşı çıkan ve öncülüğünü günah konusunda bireysel sorumluluğa inanan Hasan el-Basrî'nin yaptığı Kaderiyye adlı bir grup ortaya çıktığını dile getirmektedir (s. 77). Bununla beraber Mu'tezile başlığı altında İslâm teolojisinde Yunan felsefesi etkisi ile VIII. yüzyılın sonlarında rasyonel bir anlayış başladığı, bununla Müslümanların (daha doğrusu Kelâmcıların) hem diğer dinlere karşı hem de Hadis ehline karşı bir üstünlük sağladığı, bu rasyonel teoloji anlayışına da Kelâm adının verildiği belirtilmektedir. Burada Kelâmın başlamasında temel etken olarak Yunan felsefesinin zikredilmesi oldukça hatalı bir tutumdur. Zira Kur'ân'ın bu bağlamda akla ve doğru bilgiye (bilimsellik) yöneltmek suretiyle Müslümanlar için temel bir çıkış noktası

⁴ Yazar, Hz. Peygamber'in Max Weber'in karizmatik lider tanımına dâhil olduğunu ve bu karizmatik liderin de bağlılarından sadece kendisini takip etmelerini (Gefolgschaft) ve itaat etmelerini (Gehorsam) talep ettiğini ileri sürmektedir (s.42). Oysa Hz. Peygamber'in Mü'minlerle, Kur'ân'ın bir emri olarak istişâre etmek suretiyle hareket ettiği bilinen bir husustur.

oluşturduğunu söylemek durumundayız. Oysa yazar bundan bahsetmemektedir.⁵ Tüm bunlar yazarın çoğu zaman ön yargı ile hareket ettiğine dair oluşan izlenimi kuvvetlendirmektedir.

⁵ Karl Wulff, *Der Islam und die Naturwissenschaften*, 77-78.
PAU İlahiyat Fakültesi Dergisi (Pauifd), Güz 2018, Cilt: 5, Sayı 10, s: 339-344